

Signalementen

Het Nederlands van Michiel de Ruyter : morfologie, woordvorming, syntaxis / L. Koelmans. - Assen : Koninklijke Van Gorcum, 2001. - IX, 234 p. ; 24 cm
ISBN 90-232-3697-1 Prijs: € 22,67

In 1959 publiceerde Leendert Koelmans zijn eerste boek over de tekens en de klanken bij Michiel de Ruyter. Reeds toen kondigde hij aan dat dit werk het eerste deel van een drieluik zou vormen. Pas in 1997 verscheen het tweede deel, een lexicon met de woordvoorraad van de vlootvoogd. De publicatie van *Het Nederlands van Michiel de Ruyter* betekent de voltooiing van het drieluik.

Het betreft een taalportret dat in drie delen uiteenvalt: morfologie, woordvorming en syntaxis. De taalgegevens komen uit de ruim 1900 bladzijden handschriftelijk werk die van de zeeheld zijn overgeleverd, voornamelijk scheepsjournaals en brieven. Koelmans pleit in zijn inleiding nadrukkelijk voor taalhistorisch onderzoek op basis van handschriften, omdat hij vermoedt dat dergelijke taaluitingen dicht bij het zeventiende-eeuwse Nederlands staan dan wat ons gedrukt is overgeleverd. Volgens hem hebben drukkers teksten gestandaardiseerd en zijn daardoor regionale en lokale taalinvloeden grotendeels aan het oog onttrokken.

Het boek biedt een rijke opsomming van voorbeelden van De Ruyters idioom. Koelmans voegt er slechts enkele algemene observaties aan toe. Bij de behandeling van de morfologie merkt hij op dat de vlootvoogd veel substantieven, lidwoorden, adjectieven, pronomina en telwoorden verbuigt. Hoewel De Ruyter dit oude systeem vaak hanteert doet hij het weinig systematisch. Koelmans interpreteert dit als een gevolg van een systeem in beweging, misschien reeds in verval. Met betrekking tot de woordvorming stelt hij eveneens vast dat grilligheid troef is. Het is in veel gevallen niet duidelijk of twee woorden aan elkaar geschreven dienen te worden, en van enige consequentie is geen sprake. Op syntactisch gebied heeft De Ruyter de neiging te ontspreiden zodra hij samengestelde zinnen wil maken. De helderheid wordt ook al niet bevorderd doordat elke vorm van interpunctie ontbreekt.

Koelmans benadrukt dat zijn corpus een aantal beperkingen kent. Het genre van het scheepsjournaal levert nogal wat steno-achtige taal op, die niet bijzonder geschikt is voor het analyseren van bijvoorbeeld de syntaxis. Verder schreef De Ruyter dikwijls warrig en maakte hij veel schrijffouten, wat de interpretatie bemoeilijkt. Desondanks acht Koelmans het corpus De Ruyter geschikt voor een afgeronde taalbeschrijving.

Hoewel de analyse voornamelijk descriptief is, kan de uitgebreidheid van het corpus een bijdrage leveren aan een completer beeld van het zeventiende-eeuwse geschreven Nederlands. Koelmans komt tot de conclusie dat zich een bovengewestelijke vorm (en norm?) begon te ontwikkelen, maar dat de invloed van regionale varianten intussen sterk bleef. Auteurs als De Ruyter tonen hoe geschakeerd het zeventiende-eeuwse Nederlands in werkelijkheid was.

Joost Vrieler

Paralipomena : tekstgenetische studies. E. Vanhoutte en D. van Hulle (red.), Antwerpen : Archief en Museum voor het Vlaamse Cultuurleven, 2001. - 189 p. : ill. ; 24 cm. - (AMVC-publicaties ; 3)
ISBN 90-76785-04-X. Prijs: € 11,16

Naast een voorwoord door L. van Dijck en een inleiding door D. van Hulle, bevat deze bundel de tekst van acht voordrachten gehouden op de jaarlijkse studiedag over het literaire bronnenmateriaal van het AMVC. De eerste, die van K. Peeters, is een grotendeels fictioneel en leuk bedoeld verhaal; een paralipomenon ten opzichte van de bundel. Dat laatste geldt ook voor de 'Apologie voor de kladcultuur' van H. Polis. Resten zes werkelijke tekstgenetische studies waarin wordt gedemonstreerd dat een beter begrip van een afzonderlijk werk of van (de ontwikkeling van) een oeuvre kan worden verkregen door de bestudering van paralipomena,

zijnde, in Van Hulle's woorden: 'alle materiaal van de hand van de auteur dat striktgenomen niet tot de versie van een werk behoort'.

H.T.M. van Vliet vertelt over knipsels, foto's, schetsen en tekstfragmenten van J.H. Leopold, waaronder dichterlijke schrijfinstructies als: 'niet te veel gelul'; diens literaire nalatenschap is een chaotische hoeveelheid materiaal, waarvan de eigen ordening, erin gelegd door de dichter, door een geduldig onderzoeker gereconstrueerd kan gaan worden, aldus Van Vliet, die ook de nodige aanzetten geeft. Biograaf J. Vanhecke schrijft over de nauwe relatie tussen feit (leven) en fictie (werk) bij Johan Daisne, die zich duidelijk aftekent via (auto)biografisch tekst- en prentmateriaal. Een pikant detail uit leven en manuscripten van musicus Peter Benoit belicht J. Dewilde door in twee persoonlijke opdrachten van manuscripten een naam te ontcijferen waar een andere naam overheen was geschreven; hij legt helaas niet uit hoe dat in zijn werk is gegaan en de illustraties blijven hier in illustrerende kracht onder de maat. Y. T'Sjoen verkent de relatie tussen tekeningen en tekstfragmenten uit Minne's brieven enerzijds en diens 'briefgedichten' anderzijds, en schetst en passant de gehele publikatiegeschiedenis van een bundel. E. Vanhoutte bespreekt paralipomena en versies van Streuvels' *De teleurgang van den Waterhoek*. V. Neyt tenslotte verkent het ontstaan van *Ten oorlog* van Perceval en Lanoye en belicht daarmee de verandering in Lanoye's proza sinds het begin van de *Monster*-cyclus.

Paralipomena zijn editietechnisch 'lastige gevallen'; ze zijn daarom 'uitstekend geschikt om het verschil te bepalen tussen teksteditie en tekstgenetisch onderzoek of de studie van wat er aan de publicatie van een tekst voorafgaat'. Mogelijk kunnen, aldus Van Hulle, paralipomena zelfs 'niet enkel de teksteditie, maar de hokjesgeest van de wetenschap in het algemeen, om niet te zeggen het hele project van het humanisme in vraag [...] stellen'. Men moet in deze bundel nochtans geen theoretische verkenningen zoeken van paralipomena als provocatie van de editiewetenschap, ook al suggereert de inleiding die mogelijkheid. Alleen T'Sjoen en Vanhoutte gaan in op de problematische status van paralipomena; ze bespreken de divergentie in de begripsomschrijving (Scheibe, Dorleijn en Mathijsen), de afbakening ten opzichte van de tekstversies, en classificatiemogelijkheden. Hun problematisering is echter enigszins academisch, zoals uit hun eigen bijdragen en uit die van anderen blijkt: de meesten maken namelijk haast onbekommerd, maar gretig en enthousiast gebruik van de schetsjes, flarden en foto's om er meer en ander licht mee te werpen op hun geliefde tekst of auteur. Het belang van (dit soort) paralipomena voor tekstgenetisch onderzoek wordt niet betwijfeld; terecht lijkt me, want niemand rekent, kennelijk, de sigaar van Kloos of de fez van Perk tot dit bijzondere genre van tekstgenetische (bij)verschijnselen.

Fabian R.W. Stolk

Jacob van Maerlants 'Der naturen bloeme' und das Umfeld: Vorläufer - Redaktionen - Rezeption / hrsg. von Amand Berteloot und Detlev Hellfaier. - Münster; New York; München; Berlin: Waxmann, 2001 (Niederlande-Studien; Bd. 23)
ISBN 3-8309-1034-7 Prijs: € 39,90

In de Lippische Landesbibliothek te Detmold wordt onder signatuur Ms. 70 de oudste codex met Maerlants *Der naturen bloeme* bewaard. Dit geïllustreerde handschrift, dat rond 1287 ontstaan lijkt te zijn, vormde in 1999 tijdens een internationaal colloquium het uitgangspunt voor een groot aantal lezingen, die in deel 23 van de fraaie reeks Niederlande-Studien samengebracht zijn. Zoals de uitgevers in hun woord vooraf aangeven, zijn de bijdragen rond drie onderwerpen gegroepeerd: het teksttype encyclopedie, de Detmoldse codex en het werk van Maerlant.

Het eerstgenoemde thema wordt door Paul Wackers in zijn artikel over de Middelnederlandse encyclopedische traditie ingeleid. In een nuttige bijlage bij zijn uiteenzetting verstrekt hij bovendien een aantal elementaire gegevens over de betrokken Middelnederlandse teksten. Christel Meier bespreekt daarna het veelzijdige onderzoek naar de middeleeuwse encyclopedieën, dat de laatste decennia geïntensiveerd is. In het artikel van Christian Hünemörder over de Latijnse tekstgeschiedenis van Thomas van Cantimpré's *Liber de natura rerum* wordt melding gemaakt van een verrassende vondst: de onbekende bron die Thomas en Jacob van